

به نام خدا

شماره چاپ: ۱۹۹۳

شماره ثبت: ۷۷۰

دوره هفتم - سال چهارم

تاریخ چاپ: ۱۳۸۶/۹/۲۲

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«طرح نحوه پذیرش دانشجوی دوره دکترای
تخصصی دانشگاهها و مراکز پژوهشی و
آموزش عالی کشور»

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه.....
۲.....	تبیین طرح.....
۳.....	ضرورت قانون گذاری.....
۴.....	تطبیق با قوانین موجود.....
۶.....	نقاط قوت و ضعف.....
۹.....	جمع بندی و ارائه پیشنهاد.....

کد موضوعی: ۱۹۰

شماره مسلسل: ۸۸۷۰

دفتر: مطالعات اجتماعی

بهمن ماه ۱۳۸۶

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح نحوه پذیرش دانشجوی دوره دکترای تخصصی دانشگاهها و مراکز پژوهشی و آموزش عالی کشور»

مقدمه

طرح دوفوریتی «نحوه پذیرش دانشجو در دوره دکترای تخصصی دانشگاهها و مراکز پژوهشی و آموزش عالی کشور» که به امضای ۱۱۰ نماینده مجلس شورای اسلامی رسیده بود؛ در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۶/۹/۱۸ اعلام وصول شد. البته درخواست دو فوریت و یک فوریت طرح رأی نیاورد و در نهایت به صورت عادی به کمیسیونهای تخصصی ارجاع شد.

ضرورت و اهمیت تدوین طرح مذکور با توجه به گزارههایی که در مقدمه طرح آمده به شرح زیر مورد تأکید قرار گرفته است:

۱. [ضرورت] ایجاد هماهنگی لازم،

۲. حفظ حقوق شرکتکنندگان،

۳. برگزاری متفرقه و سلیقه‌ای آزمونهای دوره دکتری در دانشگاهها در حال حاضر،

۴. برگزاری جداگانه آزمونهای ورودی هر یک از دانشگاهها اعم از دولتی و غیردولتی،

۵. تفاوت سؤالات (آزمون) در دانشگاهها و عدم هماهنگی در طرح این سؤالات،

۶. احتمال و امکان اعمال نظرهایی [در آزمون ورودی دوره دکترای تخصصی

در حال حاضر]،

۷. احتمال موفقیت بیشتر دانشجویان هر دانشگاه در آزمون ورودی آن دانشگاه به دلیل آشنایی آنها با نحوه طرح سؤالات توسط اساتید همان دانشگاه،
۸. فقدان کامل ضوابط و شرایط مدون برای آزمونهای دوره دکتری در شرایطی که برای پذیرش دانشجو در دوره‌های لیسانس ضوابط بسیار سخت و سراسری وجود دارد.

تبیین طرح

ماده واحده و تبصره‌های پیشنهادی با توجه به پیش‌فرض‌های مذکور مقرر می‌دارد که:

- پذیرش دانشجو در دوره دکترای تخصصی دانشگاهها و مراکز پژوهشی و آموزش عالی دولتی و غیردولتی از سال ۱۳۸۷ به صورت متمرکز و سراسری برگزار می‌شود.
- آزمون به صورت تشریحی است.
- آزمون از دروس پایه‌ای و تخصصی و زبان تخصصی مربوط به رشته در دوره کارشناسی ارشد برگزار می‌شود.
- میزان تأثیر آزمون سراسری در پذیرش دانشجو ۷۵ درصد و تأثیر مصاحبه (امتیازات پژوهشی و کارآمدی) ۲۵ درصد است.
- دانشگاهها می‌توانند برای هر رشته شرایط خاصی را پیشنهاد دهند. مرجع تصویب پیشنهادهای دانشگاهها و نیز تعیین شرایط برگزاری مصاحبه و تأثیر آن کارگروهی متشکل از وزرا یا معاونین آموزشی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، نماینده شورای عالی انقلاب فرهنگی، رئیس دانشگاه آزاد اسلامی و رئیس سازمان سنجش آموزش کشور است.

• ریاست کارگروه با وزیر علوم، تحقیقات و فناوری است و تصمیمات کارگروه در صورت تصویب وزرای عضو کارگروه قابلیت اجرایی می‌یابد.

ضرورت قانون‌گذاری

گزینش دانشجوی دکتری هرچند که در فرایندهای تربیت نیروی انسانی متخصص و تولید علم حائز اهمیت است و نقش تعیین‌کننده‌ای می‌تواند داشته باشد با این‌همه از جمله امور اجرایی و تابع تحولات برنامه‌های درسی و پیشرفت‌های علم و فناوری یا نیازهای بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی، سطح علمی داوطلبان، جایگاه رقبا و امکانات دانشگاه است. با توجه به این خصوصیات مقوله اجرای پذیرش دانشجو باید از روانی و شفافیت خاصی برخوردار باشد تا امکان انتخاب مناسب‌ترین‌ها در هر زمان و تحت شرایط روز فراهم آید.

با این رویکرد ورود مجلس شورای اسلامی به جزئیاتی همچون نحوه برگزاری آزمون ورود به دوره‌های مختلف دانشگاه‌ها، ورود به لایه‌های اجرایی امور محسوب می‌شود که اولاً مجلس را از پرداختن به مباحث کلان، که می‌تواند جنبه سیاست‌گذاری و راهبردی داشته باشد، باز می‌دارد و ثانیاً به دلیل جنبه قانونی بخشیدن به امور اجرایی، استعداد انعطاف‌پذیری و تغییر، که لازمه تسهیل در انجام این امور است، را از امور اجرایی سلب می‌کند.

نتیجه چنین نگرشی این است که دستگاه‌های اجرایی در مواجهه با ضرورت‌های زمانی و مکانی برای تغییر در امور اجرایی، این اقدام را به زیان مردم و کشور نادیده بگیرند، یا در بهترین صورت برای کوچک‌ترین تغییر به پیگیری فرایند اصلاح قانون ناگزیر شوند.

البته تردیدی نیست که برای مجلس شورای اسلامی در مقام وضع قانون در عموم مسائل چه در سطح و چه در عمق محدودیتی وجود ندارد. با این حال برای حفظ وجهه و شأن مجلس و قانون از یکسو و اجتناب از محدود کردن اختیار دولت از سوی دیگر، اولی است که مجلس با وضع قوانین کلی و جامع‌نگر (و نه جزئی‌نگر به مفهوم ورود در لایه‌های اجرایی) به دولت اختیار دهد که برای اجرای قوانین مذکور سیاست‌ها و روش‌های اجرایی لازم را با برخورداری از ریزبینی‌های خاص کارشناسی و اتکا بر امکانات و محدودیت‌های درونی و بیرونی طراحی کند. در عوض مجلس شورای اسلامی از طریق تقویت قوای نظارتی خود و استفاده از راهکارهای متنوع و مختلف بکوشد تا اجرای قوانین مصوب مبتنی بر منویات قانون‌گذار صورت گیرد.

با این وصف مشخص کردن نحوه پذیرش دانشجو حتی برای دوره دکتری در حد و اندازه‌ای نیست که تنظیم آن محتاج وضع قانون باشد، به خصوص که غالب عوامل تشکیل‌دهنده این‌گونه آزمون‌ها و سنجش‌ها تابع زمان و مکان و امکانات، برنامه‌های درسی و پیشرفت‌های علمی است.

تطبیق با قوانین موجود

- قانون اجازه تأسیس دانشگاه تهران، مصوب ۸ خرداد ماه ۱۳۱۳، در ماده (۵)، تعیین شرایط ورود محصل به دانشگاه را از جمله وظایف شورای دانشگاه قلمداد کرده است.

- از آن زمان تاکنون اختیار تبیین ضوابط و نحوه برقراری آزمون‌های ورودی در حوزه‌های صف و ستاد آموزش عالی قرار داشته است و این روال براساس بند «ب» ماده (۲) قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری،

مصوب ۲۸ مرداد ماه ۱۳۸۳ که به موجب آن «پیشنهاد ضوابط و معیارهای کلی پذیرش دانشجوی به مراجع ذیصلاح» از جمله مأموریت‌های اصلی و اختیارات وزارت علوم تحقیقات و فناوری محسوب شده، تداوم یافته است.

در همین خصوص قابل ذکر است که دستورالعمل نحوه گزینش دانشجو برای دوره‌های دکتری Ph.D داخلی، مصوب ۱۳۷۴/۳/۲۷ وزارت فرهنگ و آموزش عالی، همزمان با ایجاد و توسعه دوره‌های دکتری، نحوه برگزاری آزمون ورود به دوره دکتری و ضوابط پذیرش دانشجو را برای این دوره‌ها به شرح زیر مشخص کرده است:

- پذیرش دانشجو در هریک از رشته‌های تحصیلی دارای مجوز شورای گسترش آموزش عالی توسط دانشگاه و براساس مقررات مربوط و با نظارت وزارت (علوم، تحقیقات و فناوری) صورت می‌گیرد.

- دانشگاه باید تاریخ و نحوه برگزاری آزمون هر رشته و شرایط پذیرش و مهلت ثبت‌نام را از طریق روزنامه‌های کثیرالانتشار به اطلاع داوطلبان سراسر کشور برساند.

- مراحل آزمون به شرح زیر است:

الف) آزمون کتبی: آزمون کتبی به‌منظور تعیین میزان آشنایی داوطلب با پایه‌های اصلی هر رشته برگزار می‌شود. سطح سؤالات در حد دانش و تجربیات فارغ‌التحصیل دوره کارشناسی ارشد در هر رشته و مطابق فهرست برنامه‌های مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی است. امتیاز این آزمون بنا به شرایط رشته و با نظر دانشگاه بین ۶۰ تا ۷۰ است.

ب) سوابق تحصیلی: شامل معدل کتبی دیپلم، معدل دوره کارشناسی و معدل دوره کارشناسی ارشد و سایر امتیازات علمی دانشجو است. امتیاز سوابق تحصیلی جمعاً ۱۵ است.

ج) مصاحبه: مصاحبه به منظور سنجش انگیزه‌های ادامه تحصیل، توانایی‌های تحقیق و... برگزار می‌شود. امتیاز مصاحبه بنابر شرایط رشته و با نظر دانشگاه بین ۱۵ تا ۲۵ است.

این ضوابط و شرایط مجدداً با تصویب وزیر وقت علوم، تحقیقات و فناوری در تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۱ جهت اجرا به دانشگاه‌های مجری ابلاغ شده است.

نقاط قوت و ضعف

- مفروضات مطرح شده در مقدمه دقیق نیست و برای آن‌ها مستندی بیان نشده است. اگر این مقدمات مبتنی بر شکایات و دادخواهی‌های فرد یا افرادی باشد که در آزمون‌های مذکور توفیق نیافته‌اند، باید به این نکته توجه کرد که اولاً در هر آزمون اصل بر این است که تعداد اندکی پذیرفته و تعداد بیشتری مردود می‌شوند. بنابراین همواره تعداد معترضین به آزمون‌های ورودی در هر سطحی بیشتر از تعداد موافقین است. ثانیاً اعتراض، حتی اگر از سوی یک معترض انجام شود، می‌تواند انعکاس آن به گونه‌ای باشد که همگان این فریاد اعتراض را بشنوند یا به گونه‌ای دیگر تصویر شکوائیه برای تمامی مقامات کشور ارسال شود. حال آنکه رضایت و موافقت صدها نفر بر انجام امور، چنان‌که باید و شاید در جامعه انعکاس نمی‌یابد.

- برگزاری جداگانه آزمون‌های ورودی دوره دکتری در دانشگاه‌ها و به تبع آن تفاوت در سؤال‌های آزمون، هرچند ممکن است برای داوطلبان شرکت در آزمون دوره دکتری مشکلات اجرایی ایجاد کند و احياناً آن‌ها را از شرکت در تمامی آزمون‌ها بازدارد و از این منظر نقطه ضعف تلقی شود ولی از سوی دیگر می‌تواند

به عنوان نقطه قوت آزمون پذیرش دانشجوی دکتری، محسوب شود. در این خصوص توجه به این نکته ضروری است که دوره دکتری حوزه‌ای به غایت تخصصی و پژوهش‌محور است و بر این اساس گزینش دانشجو و آزمون زمینه‌های علمی و تجربی وی باید مبتنی بر نیاز پژوهشی باشد که باید در دوره دکتری به انجام برساند. توجه به این نکته ضرورت تفاوت در آزمون‌های ورودی دانشگاه‌ها را ایجاب می‌کند. در حقیقت هر یک از استادان راهنمای رساله‌های دوره دکتری باید متناسب با موضوع تحقیقی که در نظر دارند، دانشجوی مناسب و مستعد برای انجام آن تحقیق را بیابند، نه اینکه دانشجوی دوره دکتری را به‌گونه‌ای متمرکز و با استناد به دانش عمومی او انتخاب کنند و در ادامه از او انجام کاری را بخواهند که احیاناً علاقه‌ای به انجام آن ندارد یا فاقد اطلاعات و تجربیات زمینه‌ای برای انجام آن پژوهش است.

مبتنی بر این استدلال موفقیت بیش‌تر دانشجویان هر دانشگاه در آزمون ورودی آن دانشگاه، اگر به‌واقع چنین باشد، توجیه می‌شود. زیرا شناخت بیشتر دانشجو و استاد نسبت به یکدیگر در دوره دکتری یکی از ابعاد مهم انجام پژوهش است و اگر توجه شود که اجرای هرچه مناسب‌تر پژوهش در دوره دکتری دربرگیرنده منافع ملی است، زیان فردی ناشی از آزمون‌های انفرادی دانشگاهی در قبال ناکارآمدی پژوهش‌های دوره دکتری به دلیل ناهم‌زمانی استاد و دانشجو قابل چشم‌پوشی است.

- آزمون‌های ورودی دکتری براساس دستورالعمل‌های مصوب و ضوابط و شرایط مدون برگزار می‌شود و متمرکز نبودن آزمون دلیلی بر بی‌توجهی به ضوابط و شرایط نیست. ضمن اینکه اولاً برگزاری آزمون متمرکز نیز لزوماً به معنای سخت بودن و ضابطه‌مند بودن آزمون نمی‌تواند باشد و ثانیاً سخت‌گیری هدف آزمون‌های

ورودی دانشگاهی نیست، بلکه برگزاری آزمون باید به‌گونه‌ای انجام شود که انتخاب مناسب‌ترین‌ها را امکان‌پذیر سازد.

- شاید برگزاری آزمون توسط دانشگاه این شانس را به دانشجویان همان دانشگاه بدهد که آسان‌تر قبول شوند یا اساتید میل بیشتری به جذب دانشجویان قبلی خود داشته باشند و برگزاری آزمون سراسری این نقیصه را مرتفع سازد ولی باید توجه داشت اینکه آزمون به‌صورت متمرکز برگزار شود، نافی آن نخواهد بود که آن عده از داوطلبانی که در دوره کارشناسی ارشد کلاس درس طراحان سؤال را نگذرانده‌اند به خوبی دانشجویان طراحان سؤالات آزمون از عهده پاسخ‌گویی برآیند. به‌خصوص که برای طراحی سؤال امکان بهره‌گیری مساوی و یکسان از همه اعضای هیئت علمی دوره‌های کارشناسی ارشد وجود دارد.

- قانونی کردن مواردی همچون تشریحی بودن سؤالات و میزان تأثیر آزمون کتبی و مصاحبه به حدود تعیین شده در طرح از جمله مصادیق الزام دانشگاه‌ها به انجام امور، بی‌توجه به اقتضائات زمانی و مکانی است و می‌تواند به اعتراضات و ایرادات جدیدی بینجامد. به‌خصوص تصحیح اوراق امتحانی آزمون تشریحی ناگزیر باید توسط اعضای هیئت علمی مختلفی انجام شود، که این خود استاندارد کردن و هم‌ترازی اکتسابی نمرات داوطلبان را با توجه به اختلاف نگاه تصحیح‌کنندگان اوراق امتحانی، با مشکل مواجه می‌سازد.

- در شرایطی که کارگروه پیش‌بینی شده در طرح متشکل از وزرای علوم تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی یا معاونان آموزشی آنهاست، واگذاری ریاست کارگروه به وزیر علوم، تحقیقات و فناوری به معنای الزام وزیر علوم به شرکت

در جلسات کارگروه یا نادیده گرفتن ریاست وزارت علوم بر کارگروه در شرایطی است که معاون آموزشی وزیر علوم در جلسات کارگروه شرکت کند. مگر اینکه معاون آموزشی وزیر علوم به عنوان نایب رئیس کارگروه در نظر گرفته شود.

جمع‌بندی و ارائه پیشنهاد

با عنایت به مراتب فوق، اولی است که به جهت رعایت شأن مجلس از یکسو و واگذاری اختیارات اجرایی به دولت از سوی دیگر، مجلس از دخالت در این خصوص پرهیز کند. در صورتی که دغدغه عدم شفافیت در اجرای آزمون دکتری وجود دارد پیشنهاد می‌شود با اصلاح طرح مذکور، دولت مکلف گردد که حداکثر ظرف شش ماه نسبت به تدوین، تصویب و اجرای دستورالعمل نحوه گزینش دانشجو برای دوره‌های دکتری به گونه‌ای که متضمن حفظ حقوق داوطلبان ورود به دوره‌های مذکور باشد در عین حال انتخاب مناسب‌ترین‌ها را امکان‌پذیر سازد اقدام کند.

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۸۸۷۰

عنوان گزارش: اظهارنظر کارشناسی درباره: «طرح نحوه پذیرش دانشجو دوره
دکترای تخصصی دانشگاهها و مراکز پژوهشی و آموزش عالی کشور»

Report Title: Recommend Draft of Applying University, Collage and
Inistitue Student's Doctorine

نام دفتر: مطالعات اجتماعی (گروه آموزش عالی)

تهیه و تدوین: احمد داوری، ملکه آقابزرگی

ناظر علمی: سیدجمالالدین طیبی، علی اخوان بهبهانی

متقاضی: کمیسیون آموزش و تحقیقات

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

۱. آموزش عالی (Higher Education)

۲. پذیرش دانشجو در دانشگاه (Applying University)

منابع و مأخذ تهیه گزارش: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۶/۱۱/۲۸